

Dôvera v život a duševné omladenie - most k mŕtvym

Rudolf Steiner

Duševné nálady tvoriace most k zosnulému * Rozdelenie človeka na organizmus hlavy a zvyšok organizmu * Pomalší vývoj srdca a rýchlejší vývoj hlavy * Obnova hlavy cez zostávajúci organizmus * Okultná fyziológia * Dve tempá vývoja * Prečo ľudia starnú mentálne skoro * Umelecký prvok vo vzdelávaní *

Individualizmus ľudských duší medzi narodením a smrťou v dôsledku fyzického a éterického tela Duša medzi smrťou a novým narodením a príslušnosť každej duše k veľmi špecifickej hviezdnej konštelácii

Napodobňovanie hviezdneho vplyvu * Stretnutie milujúcich ľudí v duchovnom svete

Pre súvislosť sa v niekoľkých slovách vráťme k tomu, čo som tu prednášal pred ôsmimi dňami o vzťahu ľudských duší stelesnených v tele k dušiam bez tela žijúcim medzi smrťou a novým narodením. Povedal som, že ak má medzi nimi existovať kontakt, je dôležité, aby sme nasmerovali naše duchovné oči na akýsi druh mentálneho vzduchu, ktorý spája živých ľudí s mŕtvymi. Po prvé, zistili sme, že živí ľudia si musia vyvinúť určité mentálne ladenia, ktoré do určitej miery pomáhajú premostiť most do ríše mŕtvych.

Mentálne ladenie alebo nálady* vždy znamenajú, že je už prítomná určitá mentálna zložka, ktorá svojou prítomnosťou príslušnými pocitmi živého človeka oznamuje, že dochádza k možnosti takéhoto pohlavného styku. Potom sme ukázali, že takéto mentálne vzdušné spojenie sa vytvára u živých ľudí v dvoch emocionálnych smeroch. Jeden afektívny pohyb sa nazýva "univerzálny pocit vďačnosti za celý život skúsenosti". Vieme tiež, že celkový spôsob, akým sa duša človeka správa k svojmu okoliu, sa rozpadá na podvedomú a vedomú časť. Vedomá časť spočíva v tom, že človek so svojimi bežnými vnemami a svojimi záľubami a antipatiami sleduje to, čo ho v živote stretne.

Ale podvedomá časť je, že pod prahom vedomia rozvíjame pocity, ktoré sú lepšie a ušľachtilejšie ako pocity, ktoré môžeme rozvíjať v bežnom vedomí. Je to pocit, ktorý nemôžeme naznačiť inak ako neustálym poznaním v našej nižšej duši, že musíme byť vďační za každú životnú skúsenosť, aj tú najmenšiu, ktorá sa k nám priblíži. Ťažké životné skúsenosti nás určite na chvíľu dostanú do bolestivej nálady, ale za väčší prehľad o živote môžeme byť za ne vďační, nie v našej hornej duši, ale v našej dolnej duši. Môžeme byť vďační za to, že náš život dostáva neustále dary z vesmíru. Toto je niečo, čo spočíva ako podvedomý pocit v ľudskej duši.

Druhým je, že spájame naše vlastné Ja s každou bytosťou, s ktorou sme mali spojenie prostredníctvom našich činov. Ale tam, kde sme niečo urobili, kde sa naše bytie nejakým činom spojilo s inou bytosťou, niečo zostáva. To, čo zostáva, je základom trvalej afinity nášho bytia ku všetkému, s čím sme sa kedy spojili. Povedal som, že pocit príbuzenstva predstavuje hlbší pocit, zvyčajne neznámy v hornej duši, pocit spolupatričnosti s vonkajším svetom, pocit spoločensva.

Oba tieto pocity, pocit vďačnosti a pocit spolupatričnosti s prostredím, s ktorým bol človek nejakým spôsobom karmicky spojený, možno čoraz viac vedome prežívať a do určitej miery môže pozdvihnúť do svojej duše to, čo žije v týchto pocitoch a pocitoch. Do tej miery, do akej pozdvihne oba tieto pocity do svojej duše, do svojho vedomia, do tej miery, že sa stane schopným vytvoriť most k dušiam, ktoré trávajú svoj život medzi smrťou a novým narodením. Myšlienky týchto duší si k nám môžu nájsť cestu len vtedy, ak dokážu skutočne preniknúť do obsahu nášho rozvinutého pocitu vďačnosti. Cestu

k nim môžeme nájsť len vtedy, keď je naša duša aspoň trochu zvyknutá na pestovanie pravého spoločenstva s ľuďmi.

Existujú ľudia, ktorí sa zaoberajú každou jednotlivou osobou a spoločne zažívajú to, čím žije ten druhý. Spravidla sú to ľudia, ktorí môžu sympatizovať s každým zvieraťom, s každým chrobákom, s každým vrabcom a môžu sa radovať a rozptyľovať tým, čo zažívajú ostatní. Nájde sa však aj ľudí, ktorí nejakým spôsobom prechádzajú životom a nie sú príliš ovplyvnení tým, čo sa deje okolo nich. Iní na druhej strane prechádzajú životom s takou otvorenou dušou, že silne vnímajú všetko, čo sa okolo nich deje. Na jednej strane majú silnú radosť, na druhej strane majú bolesť, jedna vec ich teší, iná ich robí smutnými. Existujú ľudia, ktorí sú nudní a ľudia, ktorí nejakým spôsobom sympatizujú s celým svetom. Existujú ľudia, ktorí sú spokojní s tým, že vstúpia do miestnosti, v ktorej nie je veľa ľudí, a majú určitý kontakt so svojimi blízkymi vo veľmi krátkom čase tým, že cítia, čo potrebujú. Sú ľudia, ktorí prichádzajú do kontaktu s mnohými ľuďmi, ale nepoznajú ani jedného, pretože nemajú dar, o ktorom som práve hovoril. Posudzujú každého človeka podľa toho, aký je; Potom sú všetci ostatní v skutočnosti viac-menej zlý človek. A v tom, že človek v predchádzajúcej inkarnácii nedostal živé dojmy o tom, čo živé dojmy môžu dať mnohým dušiam, spočíva nemuzikálnosť.

Dnes sú ľudia hudobní a nehudobní a pre určitý spôsob pozorovania duše môžeme dokonca povedať, že hudobný človek je celkom iná bytosť ako nehudobný človek. Toto nemá byť kritika nehudobných ľudí, ale len konštatovanie určitej skutočnosti. Napríklad v Shakespearovi nájdeme príslovie: Človek, ktorý nemá v sebe hudbu, je schopný zrady, vraždy a zloby; Samozrejme, tento záver tu nemusí byť, ale skutočne existuje rozdiel medzi hudobnými a nehudobnými ľuďmi.

Zároveň som však poukázal na to, že ak sa má človek naozaj dozvedieť niečo o svojej predchádzajúcej inkarnácii, zvyčajne to nie je tak, že môže pochopiť toto poznanie zvnútra, ale je na to upozornený zvonku nejakou vonkajšou udalosťou alebo niekým iným. V dnešnej dobe je spravidla nesprávne, aby niekto čerpal zvnútra a diktoval si, že bol to alebo onak. Keď sa niekto musí niečo naučiť, v skutočnosti mu to povedia zvonku.

hudobní a nehudobní ľudia

7. prednáška cyklu Cit pre pravdu z prednáškového cyklu Svetová bytostná podstata a jáství,

GA 169, Berlín, od 6. júna do 18. júla 1916

Naša schopnosť cítiť vd'ačnosť vesmíru tiež umožňuje náladám našej duše vytvoriť náladu vd'ačnosti, ktorú potrebujeme, keď chce vstúpiť do spojenia s mŕtvymi. Samotné uplatňovanie nálady vd'ačnosti* nám dláždí cestu myšlienkam zosnulého. Ak sme schopní skutočne cítiť, ako naše bytie žije v organickom spoločenstve, ktorého je súčasťou, pretože náš prst je súčasťou nášho tela, budeme zrelí cítiť vd'ačnosť aj voči zosnulým, ktorí už nie sú prítomní vo fyzickom tele, aby sme im odovzdali naše myšlienky. Tieto pocity však nie sú jediné, ale podobných podvedomých pocitov a podvedomých duševných nálad je viac. Všetko, čo takto pestujeme v našich dušiach, si razí cestu do nadzmyslového sveta, kde sú mŕtvi medzi smrťou a novým narodením. Existuje jeden celkom určitý pocit, ktorý je stále podvedome prítomný, ale podobne ako pocit vd'ačnosti ho môžeme pomaly pozdvihnúť do vedomia. Ale tento pocit, ktorý sa človeku čoraz viac vytráca, čím viac sa obracia k materializmu, je vždy do určitej miery prítomný v podvedomí a ani ten najsilnejší materializmus ho nemôže odstrániť. Obohatenie, pozdvihnutie a zušľachtenie života závisí od jeho pozdvihnutia z podvedomia do vedomia. Tento pocit možno opísať ako všeobecnú dôveru vo všetko, čo nás preniká a prúdi okolo nás ako život.

Nálada Pre materialistickú koncepciu života je však mimoriadne ťažké nájsť správnu náladu, správnu náladu, dôveru voči životu. Táto nálada je dokonca podobná životu vd'ačnosti za život, ale stále je to iný pocit, postavený vedľa tejto vd'ačnosti. Dôvera v život spočíva v tom, že v duši je neotrasiteľný postoj, ktorý znamená, že život, akokoľvek sa k nám približuje, nám vždy niečo dáva za každých

okolností. Nikdy sa nemôžeme stať obeťou myšlienky, že život nám nemá čo dať tým, čo nám prináša. Samozrejme, máme ťažké životné skúsenosti, bolestivé životné skúsenosti, ale v širšom kontexte života sa bolestivé a ťažké životné skúsenosti ukazujú ako to, čo najviac obohacuje a posilňuje náš život. Ide o to, aby sa nálada v našej dolnej duši (podvedomí) aspoň trochu zvýšila do našej hornej duše (do nášho vedomia): "Život, povznášaš ma a nesieš, postaráš sa o to, aby som išiel vpred." Táto nálada však nesmie viesť k povrchnému zisteniu, že všetko v živote je veľké a dobré, ale naopak, nálada dôvery v živote v jednotlivých prípadoch môže viesť k ostrej kritike zlých hlúpych vecí. Je to práve nedostatok dôvery v živote, ktorý často vedie ľudí k tomu, aby sa vyhli kritike krívd a hlúpostí, pretože chcú odovzdať to, čomu nedôverujú. Nie je to tak, že by sme mali dôverovať konkrétnej veci, patrí niekam inam. Máme dôveru v niektoré veci, neveríme iným, v závislosti od toho, čo sa ponúka. Ide o dôveru v celý život, v celkovú súdržnosť života. Ak dokážeme niečo pozdvihnúť z dôvery v život, ktorá je stále v našom podvedomí, do nášho vedomia, postupne začíname cestu skutočného pozorovania múdrosti smerovania a vedenia v živote.

Ktokoľvek vždy a všade hovorí, nie teoreticky, ale emocionálne, "ako sa javy života vyvíjajú jeden za druhým, keď ma berú do seba a majú so mnou čo do činenia, znamenajú pre mňa niečo, v čo môžem mať dôveru", pomaly sa pripravuje na to, aby skutočne vnímal, čo vo všetkom duchovne žije a splieta. Tí, ktorí túto dôveru nemajú, sa pred ňou uzatvárajú.

Vytváraním nálady dôvery umožňujeme zosnulým, aby si k nám našli cestu svojimi myšlienkami, ktoré k nám môžu plávať na vlne tejto nálady dôvery. Ak máme dôveru v život vo všeobecnosti, vieru v život, potom privedieme dušu do stavu vedomia, v ktorom sa nám môžu objaviť dojmy, ktoré sú vlastne myšlienkami poslanými z mŕtvych. Vďačnosť za život a dôvera v život v opísanej forme patria určitým spôsobom k sebe. Ak nemáme všeobecnú dôveru vo svet a v život, nemôžeme získať takú silnú dôveru v človeka, že presiahneme smrť; Potom je to už len spomienka na dôveru.

Musíte si predstaviť, že pocity, ktoré sa majú stretnúť s mŕtvymi, to znamená, že nie sú stelesnené vo fyzickom tele, budú vytvorené inak ako pocity pre osobu, ktorá žije tu vo fyzickom tele. Dôvera, ktorá prospieva osobe vo fyzickom tele, musí byť posilnená univerzálnou dôverou, pretože zosnulý žije po smrti v rôznych podmienkach. A musíme pamätať nielen na dôveru, ktorú sme v neho mali počas nášho života, ale musíme tiež vyvolať obnovenú dôveru v bytosť, ktorá už neprebúdzá našu dôveru svojou fyzickou prítomnosťou. Aby sme to však dosiahli, je potrebné, aby sme vyšli do sveta, vyžarovali niečo, čo nemá nič spoločné s fyzickými vecami. Ani opísaná univerzálna dôvera v život nemá nič spoločné s fyzickými vecami.

Tak ako sa dôvera kladie vedľa vďačnosti, tak vedľa pocitu odpočívajúceho systému ľútosti je aj to, čo je neustále prítomné v nižšej duši a ktoré môžeme pozdvihnúť do hornej duše (vedomia). To by sa malo brať do úvahy viac ako doteraz. Veľa od toho závisí. Na získanie tejto nálady by sa urobilo veľmi veľa, keby sa práve v súčasnej materialistickej dobe mohla pestovať vo vzdelávaní, ak by bola založená na tejto nálade a priamo by ukázala jednotlivými príkladmi, ako si život zasluhuje dôveru práve preto, že je často také ťažké ho preniknúť. Bolo by obzvlášť významné, keby táto nálada prešla do systému vzdelávania a výučby.

Ak sa má človek postaviť do sveta v súčasnom časovom cykle správnym spôsobom, potom musí kultivovať, mohol by som tiež povedať, vychovávať zo svojej nižšej duše to, čo v dávnych časoch atavistickej jasnozrivosti prišlo k človeku samo, čo nebolo potrebné kultivovať. Drobné zvyšky stále existujú, ale postupne zahynú, pretože všetko, čo pochádza zo starých čias, zahynie. Takže ho musíme kultivovať z poznania duchovného sveta, nie z nejasných inštinktov. V tomto ohľade človek potrebuje predovšetkým omladiť svoje city pre všetko, čo sa mu v živote znova a znova deje, a osviežiť sa svojím životom. Môžeme prežívať život takým spôsobom, že sa cítime viac či menej unavení z určitého veku života, pretože strácame životnú účasť na živote a nie sme schopní otvoriť sa životu takým spôsobom, aby nám jeho javy prinášali radosť.

Porovnajme tieto dva extrémny, t. j. uchopenie a prijatie skúseností v ranej mladosti a unavené prijímanie životných javov v neskorom starobe. Zamyslite sa, koľko sklamaní je spojené s týmito

javmi. Je rozdiel, či je človek schopný podieľať sa na neustálej obnove svojej životnej sily, takže každé ráno je nové prostredníctvom duševnej skúsenosti, alebo ak človek počas svojho života trochu oslabuje kvôli javom života.

V našej dobe je mimoriadne dôležité, aby sme to vzali do úvahy a aby tento postoj k životu mal vplyv na systém vzdelávania. Práve v súvislosti s týmito javmi smerujeme k významnému obratu vo vývoji ľudstva. Hodnotenie skorších ľudských epoch, ktoré sprevádzame historickými udalosťami, je skutočne "bájkovým miestom", je to skutočne

extrémne skreslené. Nie je jasné, ako posledné storočia viedli ľudí k tomu, aby čoraz viac prispôbovali vzdelanie, a najmä vyučovanie, takže vo svojom neskoršom živote človek nemá nič zo vzdelania a výučby, ktoré by z nich mal odvodiť. Čo z toho, čo sme strávili v mladosti pod vplyvom dnešných podmienok prevládajúcich vo vzdelávaní, si vlastne prinášame so sebou do neskoršieho veku? Je to nanajvýš spomienka. Človek si často ani nepamätá, čo sa naučil, čo mu bolo povedané, a zvyčajne je spokojný, keď si na to spomenie.

Úplne sa ignoruje, že ľudský život podlieha mnohým tajomstvám, ale v tomto kontexte prichádzame k ďalšiemu dôležitému tajomstvu. Toto tajomstvo som naznačil z iného uhla pohľadu v predchádzajúcej úvahe tým, že človek je veľmi zložitá rozdelená bytosť. Ambivalencia, ktorá je už vyjadrená vo vonkajšej forme tela, sa nám javí ako človek hlavy a človek zvyšku organizmu. Ak by sa tento rozdiel pozornejšie posudzoval v celej štruktúre človeka, bolo by možné urobiť dosť dôležité objavy už v prírodných vedách. Ak pozorujeme štruktúru hlavy čisto fyziologicky, anatomicky, je to práve hlava, na ktorú sa vzťahuje aplikácia prevažne materialisticky štylizovanej doktríny o pôvode človeka, označovanej ako "darvinovská teória".

Svojou hlavou je človek určitým spôsobom umiestnený v tomto evolučnom prúde, ale iba svojou hlavou, nie svojím druhým organizmom. Aby ste však pochopili tento pôvod človeka, musíte si predstaviť ľudskú hlavu a zvyšok, ktorý je k nej pripojený, bez ohľadu na pomer veľkosti. Takže premýšľajte o priebehu vývoja takým spôsobom, že človek sa vyvinul do budúcnosti a niektoré orgány dostali špeciálne "doplnkové orgány". Vývoj a pretváranie mohli zájsť ešte ďalej, ako to bolo aj v minulosti. V dávnych dobách bol človek v skutočnosti len bytosťou hlavy, ktorá sa ďalej vyvíjala, až kým sa nestala tým, čím je dnes.

A to, čo je zavesené na tejto hlave, aj keď je fyzicky väčšia, bolo k nej pridané neskôr. Je to mladšia formácia.* Organizácia hlavy moderného človeka je teda z najstarších organizmov a zvyšok mimo hlavy sa k nej dostal až neskôr. To je tiež dôvod, že hlava je v modernom človeku taká dôležitá, pretože sa podobá skorším inkarnáciám.

Takéto transformácie sa však nedejú len smerom, ktorý som práve povedal, ale aj opačným smerom. Kráčate po zemi nohami a kráčate smerom k dobrým, lepším alebo horším skutkom. Predpokladajme teda, že človek išiel na nesprávny skutok. Nanajvýš môžeme zaznamenať iba to, ako sa pohybujú nohy. Ale nesprávny čin sa drží pohybov nôh, keď prechádzate bránou smrti a keď človek odložil fyzické telo a tiež éterické telo. Všetko, čo spočívalo v pohybe nôh smerom k nesprávnym skutkom, sa v duchovnom svete premieňa na nespokojnosť, na nesúlad. Celý nižší človek sa obráti späť do organizácie hlavy. Spôsob, akým sa pohybujeme tu na Zemi, sa stáva organizáciou hlavy po našej smrti, ak vezmeme morálne nuansy. Naša morálka sa stáva krásnou hudbou, naša nemorálnosť škaredou hudbou.

Naša organizácia hlavy je vyčerpaná súčasnou pozemskou inkarnáciou, keď sa organizácia hlavy používa na vnímanie duchovného v zmyslovom. Ale po smrti hlava odpadne. Po smrti sa druhá osoba mimo hlavy opäť duchovne zmení na hlavu, na organizáciu hlavy a táto druhá osoba bude opäť hlavou v ďalšom pozemskom živote. Nikto nemôže pochopiť hlavu človeka, ak ju nepovažuje za premenu tela z predchádzajúceho pozemského života. Nikto nerozumie súčasnému telu, ak v ňom nevidí zárodok hlavy v budúcom pozemskom živote.

Človek a nadzmyslové svety, Stuttgart, 9. decembra 1922,

Iné organizmy – na to som tiež poukázal – sú, naopak, organizmom prvou podmienkou neskoršej inkarnácie. V tomto ohľade je človek človeka úplne rozdelená bytosť, kde je hlava úplne odlišná od zvyšku organizmu. Je to jednoducho tak, že keby človek nemal iný organizmus, bol by veľmi oduchovnelý, ale bol by oduchovnelým zvieratom, pretože hlava, ak nie je k tomu inšpirovaná, sa nikdy nemôže cítiť ako človek.

Hlava nás odkazuje späť do doby starého Saturnu, Slnka a Mesiaca, zatiaľ čo zvyšok organizmu nás odkazuje len na neskoršie lunárne obdobie. K tejto práci, ktorá je hlavou, zvyšok organizmu rástol av tomto ohľade je to naozaj ako parazit hlavy. Viete si to dobre predstaviť. Hlava bola kedysi celý človek a smerom nadol mala odtokové orgány a vývody, ktoré sa živili. Bola to veľmi zvláštna bytosť. Ale ako sa vyvíjala ďalej, keď sa jej otvory smerom nadol vyvíjali takým spôsobom, že sa už neotvárali okoliu a už nemohli slúžiť ako potrava a nemohli priviesť hlavu do kontaktu s okolitými vplyvmi, ktoré do nej vyžarovali, skostnatila sa smerom nadol a potom bola potrebná ďalšia úprava. Až potom bola nevyhnutná existencia zvyšku organizmu. Táto časť fyzickej organizácie vznikla v čase, keď iné zvieratá nemali možnosť ich vytvorenia.

Poviete, že niečo také, ako som to teraz opísal, je dosť ťažké si predstaviť. Ale môžem len odpovedať, že človek sa musí vždy snažiť predstaviť si takúto vec, pretože svet naozaj nie je taký jednoduchý, ako by ľudia chceli, aby to tak bolo, aby nemuseli veľa premýšľať, aby to pochopili. Ľudia robia najrôznejšie tvrdenia, aby bol svet čo najjednoduchšie pochopiteľný.

V tomto ohľade majú ľudia dosť zvláštne názory. Existuje bohatá kantovská literatúra od všetkých, ktorí považujú Kant za veľkého filozofa v každom smere. Ale je to len preto, že títo ľudia nerozumejú žiadnym iným filozofom a musia vynaložiť všetku svoju duševnú silu, aby pochopili Kanta. A keďže Kant vždy zostáva veľkým filozofom (samozrejme, človek sa často považuje za najbrilantnejšieho), ostatní filozofi už títo ľudia nerozumejú. A len preto, že je pre nich veľmi ťažké pochopiť Kanta, je pre nich Kant veľkým filozofom. Súvisí to aj so skutočnosťou, že človek sa hanbí opustiť svet ako komplikovaný a vynaložiť silu na jeho pochopenie.

O týchto veciach sme už hovorili z rôznych uhlov pohľadu. A keď budú publikované moje prednášky o okultnej fyziológii, bude tiež možné podrobne si prečítať, ako je možné dokázať absurditu embryologického tvrdenia, že mozog sa vyvíja z miechy. Práve naopak. Mozog je transformáciou bývalej miechy - a dnešná miecha bola len nedávno pripojená k dnešnému mozgu ako príviesok. Je len potrebné naučiť sa pochopiť, že to, čo je v človeku jednoduchšie, vzniklo neskôr ako to, čo sa zdá byť zložitejšie. To, čo je primitívnejšie, stojí na podriadenej úrovni a vzniklo tak neskôr.

Zahrnul som vložku o rozdvojení človeka len preto, aby ste pochopili niečo iné, čo je dôsledkom tohto rozdvojenia. A dôsledkom je, že s našim duševným životom, vyvíjajúcim sa v podmienkach telesnej reality, stojíme aj my v tomto rozdvojení. Máme dve rôzne tempá, a to nielen v našom vývoji hlavy a vo vývoji zvyšku organizmu, ale aj v našom duševnom vývoji. Vývoj organizácie našej hlavy prebieha pomerne rýchlo, zatiaľ čo vývoj ďalšieho organizmu, ktorý chcem nazvať vývojom srdca, prebieha asi trikrát až štyrikrát pomalšie. Čo je podmienkou vývoja hlavy, zvyčajne sa uzatvára s jej vývojom už za dvadsať rokov. Kvôli hlave sme všetci starí muži po dvadsiatke. A len neustálym prichádzajúcim občerstvením zo zvyšku organizmu, ktorý sa však vyvíja trikrát až štyrikrát pomalšie, žijeme prijateľným spôsobom ďalej. Naš vývoj hlavy ide rýchlo, vývoj nášho srdca, čo je vývoj zvyšku organizmu, ide trikrát až štyrikrát pomalšie. V tomto rozdvojení človeka sa nachádzame v našej skúsenosti. Naš rozvoj hlavy môže trvať nesmierne veľa, a preto sa učíme v detstve a mladosti. Ale to, čo tu dostávame, musí byť neustále obnovované a obnovované, neustále dopĺňané pomalším priebehom vývoja iných orgánov, vývojom srdca.

Vzdelávanie a výučba v súčasnosti berú do úvahy iba vzdelávanie hlavy - pri výučbe a výchove nejako uprednostňujeme požiadavky hlavy. Dôsledkom toho je, že hlava sa integruje do pomalšieho

priebehu iného vývoja ako mŕtvy organizmus, že oneskoruje vývoj zvyšku organizmu a že ľudia čoskoro duševne starnú. Tento fenomén predčasného duševného starnutia v podstate súvisí so systémom výchovy a výučby. Prírodzene, nesmieme okamžite myslieť, že teraz môže vzniknúť otázka, či výchovou a výučbou môžeme napraviť skutočnosť, že hlava, ako mŕtvy organizmus, spomaľuje vývoj a ľudia čoskoro duševne zostarnú. Toto je veľmi dôležitá otázka, na ktorú nie je možné odpovedať v dvoch vetách, pretože aby obsah učenia nebol len niečím užitočným pre pamäť, čo si človek neskôr len pamätá, ale aj niečím, čo človek osviežuje a obnovuje, takmer všetko musí byť vo výučbe usporiadané inak.

Len sa opýtajte, koľkí ľudia, keď sa obzrú späť na svoje skutky z detstva, na všetko, čo vtedy zažili, čo im povedali ich učitelia a tety, koľkí z nich si dnes na to dokážu spomenúť tak, že si nielen zapamätajú príkazy "musíš urobiť toto a tak", ale že sa môžu ponoriť do zážitkov svojej mladosti takým spôsobom, že môžu že si láskyplne spomínajú na každý pohyb ruky, na každú jednu poznámku, na zvuk hlasu, preniknutý emóciami v tom, čo im bolo prinesené v detstve, a cítia neustále sa obnovujúci prameň omladenia.

Súvisí to s tempom, ktoré zažívame v sebe, že človek musí sledovať svoj rýchlejší vývoj hlavy, uzavretý v dvadsiatom roku, a pomalší priebeh vývoja srdca, to znamená vývoj zvyšku človeka, ktorý by mal byť kŕmený po celý život. Nemôžeme len dať našej hlave to, čo je určené len pre hlavu, ale musíme jej dať aj to, z čoho náš zvyšok organizmu môže získať osviežujúce sily, znova a znova počas celého života. Na to je však potrebné, aby všetky jednotlivé odvetvia výučby boli preniknuté určitou umeleckou zložkou. Dnes pedagogika uteká od umeleckého prvku, pretože verí, že kultiváciou života fantázie by sa do triedy mohli zaviesť prvky fantázie a nerozumnosti. Je to však práve schopnosť fantazírovať, ktorá prenáša človeka každodennou realitou. Ktokoľvek je schopný, dokonca aj vo svojom bdelom živote, trochu snívaj a oddávať sa nejakému umeniu, splieta niť, ktorá ho môže sprevádzať s veľmi osviežujúcim a omladzujúcim vplyvom po celý život.

Dnes neexistuje absolútne žiadna snaha zaujímať sa o toto tajomstvo života. Koniec koncov, stačí, aby sme v rôznych oblastiach videli niečo z toho, čo mám na mysli (prírodzene to tu a tam existuje), aby sme videli, že niečo také sa dá urobiť. Ale to sa dá urobiť predovšetkým tým, že sa doslova opäť stanete ľuďmi. Samozrejme, na to sú potrebné rôzne veci. V tejto súvislosti by som chcel upozorniť na jednu.

Každý, kto sa dnes chce stať učiteľom, musí podstúpiť hodnotenie a testovanie mnohých vedomostí. Čo to však zistí? Pravidlom je, že daná osoba raz "nahromadila" niečo v hlave, keď sa chystal absolvovať skúšku, ale s trochou obratnosti si ju mohol prečítať pred každou jednotlivou lekciami z tejto alebo tej knihy, z ktorej sa mohol postupne každý deň učiť, čo nie je vôbec potrebné získať spôsobom, ktorý sa dnes robí. Pri takomto teste by však malo byť potrebné zistiť, či má človek srdce, nadšenie a horúcu krv na to, čo je základom jeho vlastného vzťahu s deťmi. To, čo sa vyžaduje v teste, by nemali byť vedomosti, ale malo by byť známe, ako silne je osoba osobou.

Viem, že takéto požiadavky v súčasnosti znamenajú len dvojaké. Buď sa hovorí, že ten, kto niečo také požaduje, je úplný blázon, ktorý nežije v reálnom svete, alebo ak niekto nechce odpovedať týmto spôsobom, potom sa hovorí, že sa to deje, že to všetci chceme. Ľudia si myslia, že to, čo sa deje, je už naplnené, pretože rozumejú len tomu, čo sami uvádzajú do reality.

Samozrejme, tieto otázky som rozpracoval nielen preto, aby som osvetlil život z určitej strany, ale aj preto, aby som dal do správneho svetla to, čo je neustále pociťované podvedomím človeka, jeho dolnej duše, a čo je tak ťažké pozdvihnúť do vedomia, do hornej duše, práve v dnešnej dobe. Ale ľudská duša cíti tieto požiadavky a vyžaduje ich a v budúcnosti ich bude vyžadovať čoraz naliehavejšie. Stále viac a viac potrebujeme obnovovať sily našich duší, aby sme sa neunavili v priebehu života, ale aby sme tu vždy stáli plní nádeje a povedali si: Každý nový deň bude ako prvý, ktorý sme vedome zažili.

Preto je však naliehavo potrebné, aby ste vôbec nestarli. V niektorých ohľadoch nemáme potrebu starnúť. Keď dnes vidíme, ako relatívne mladí ľudia, muži a ženy, sú tak strašne duševne starí, že sú veľmi málo schopní cítiť život každý deň znova a znova ako to, čo im bolo dané ako čerstvé dieťa, potom tiež vieme, čo treba urobiť v tejto oblasti duchovnej kultúry. A nakoniec, práve tento pocit, ktorý tu myslím,

Pocit nikdy nevädnucej nádeje na život vytvára schopnosť cítiť správny vzťah medzi živým a takzvaným mŕtvym.

V opačnom prípade to, čo má vytvoriť náš vzťah so zosnulým, zostane príliš silne uviaznuté len v pamäti, keď si môžeme spomenúť len na to, čo sme zažili so zosnulým v živote. Ale ak nemáme pocit vždy nanovo zažiť to, čo sme s ním urobili počas nášho života, potom sa nebudeme cítiť silno, ako je to potrebné v tomto novom vzťahu: "Zosnulý je tu ako duchovná bytosť, a preto musí konať ako duch." Keď sa človek stal tak otupený, že už nemôže nič osviežiť zo svojich nádejí na život, potom samozrejme nemôže cítiť, že došlo k transformácii. Predtým si mohol pomôcť tým, že muž prišiel v živote pred ním, ale teraz stojí na pomoc iba duch. Človek mu však vychádza v ústrety, keď sa u neho vyvinie pocit neustálej obnovy životných síl. Týmto spôsobom udržujeme nádeje na život stále čerstvé.

Chcel by som tu uviesť poznámku, ktorá sa vám môže zdať zvláštna. Zdravý život, ktorý je zdravý, najmä v smeroch, ktoré sme teraz vyvinuli, pokiaľ nedôjde k nejakému zatemneniu vedomia, nikdy nevedie k posúdeniu života ako niečoho odradeného. Naopak, úplne zdravý život vedie k tomu, že človek v starobe chce vždy začať každý deň odznova. Pre starého človeka nie je zdravé myslieť si: "Vďaka Bohu, môj život sa skončil," ale je pre neho zdravé, aby mohol povedať: "Chcel by som sa vrátiť zo svojich štyridsiatich alebo päťdesiatich rokov a znova to všetko prežiť!"

Je však zdravé utešovať sa múdrosťou, že náprava nie je vždy možná v tomto živote, ale až v budúcom živote. Zdravý spôsob života znamená nechcieť zmeškať nič, čím sme si prešli, a ak je potrebná múdrosť, nežiadať nápravu v tomto živote, ale byť schopný čakať na ďalší život. Je to dôvera postavená na správnej viere v život a na živých nádejach života.

Pocity, ktoré správne spiritualizujú život a zároveň vytvárajú most medzi živým tu a živým tam, to znamená vďačnosť za život, ktorý k nám prichádza, dôvera v skúsenosti tohto života, intímny pocit spolupatričnosti, schopnosť oživiť nádeje na život novými životnými silami, ktoré sa stále novo objavujú, to všetko vnútorné, etické impulzy, ktoré, ak sú správne pociťované, môžu vyvolať aj najlepšiu vonkajšiu spoločenskú etiku, pretože etické veci, rovnako ako historické veci, možno pochopiť len vtedy, ak sú uchopené v podvedomí, ako som ukázal vo verejnej prednáške.

Ešte niečo, čo by som chcel zdôrazniť pre pomer živých k mŕtvym, súvisí s otázkou, ktorá sa môže vždy znova vynoriť: Aký je rozdiel medzi dvoma ľuďmi, ak sú obaja stelesnení vo fyzickom tele, a medzi ľuďmi, z ktorých jeden je stelesnený vo fyzickom tele, ale druhý nie, alebo ani jeden z nich nie je inkarnovaný vo fyzickom tele?

S ohľadom na jeden aspekt tu chcem povedať niečo veľmi zvláštne. Pozorujeme človeka duchovne vzhľadom na jeho Ja a jeho vlastný duševný život, ktorý môžeme nazvať astrálnym telom, o ktorom som často hovoril, že je najmladším článkom, dieťaťom medzi článkami ľudskej organizácie, zatiaľ čo astrálne telo je staršie, pretože pochádza z vývoja starého mesiaca. O dvoch najvyšších článkoch ľudskej bytosti treba povedať, že ešte nie sú tak rozvinuté, aby človek, ak na nich spočíva, mal moc udržať sa nezávisle od iných ľudí. Keby sme tu boli spolu jedna osoba za druhou, každý len ako astrálne telo, bez toho, aby sme žili aj v našom éterickom a fyzickom tele, boli by sme všetci spolu ako v nejakej prapôvodnej kaši a naše bytosti by splynuli navzájom. Neboli by sme oddelení, ani by sme sa nedokázali navzájom odlíšiť. Nemôže byť pochyb o tom, že by niekto vedel, aká by mala byť jeho ruka alebo noha, alebo aká by mala byť ruka a noha inej osoby. Samozrejme, všetky tieto pomery by boli úplne odlišné a nedajú sa porovnávať.

Ani by sme nedokázali správne rozpoznať naše pocity ako naše vlastné. To, že sa ako ľudia cítíme od seba oddelení, vyplýva zo skutočnosti, že každý z nás je takpovediac vo forme kvapky vytrhnutý z celkovej tekutej esencie, ktorú si musíme predstaviť pre jedno konkrétne skoršie obdobie. Ale aby sa jednotlivé duše opäť nespojili, musíme si predstaviť, že každá kvapka duše bola vtláčená do kúska špongie, a tak sú tieto kvapky duše držané od seba. A to sa naozaj stalo. Iba tým, že sme ako ľudia uväznení vo fyzických a éterických telách, sme od seba správne oddelení.

V spánku sme oddelení iba tým, že máme silnú túžbu po našom fyzickom tele. Táto túžba, ktorá sa veľmi vrúčne šíri po celom našom fyzickom tele, nás rozdeľuje v spánku, pretože inak by sme sa v noci úplne spojili. Pre nemalicherných by bolo pravdepodobne veľmi nepríjemné vedieť, ako silno súvisia s podstatou bytostí okolo nich. Ale to by nebolo také zlé v porovnaní s tým, čo by sa stalo, keby nebolo tej vrúcnnej túžby po fyzickom tele, keby bol človek stelesnený v tomto tele.

Teraz sa môžeme pýtať: Čo rozdeľuje naše duše v nadmyslovom svete v intervale medzi smrťou a novým narodením?

Tak ako skrze naše Ja a naše astrálne telo patríme medzi narodením a smrťou do jedného fyzického tela a do éterického tela, tak po smrti, teda medzi smrťou a novým narodením, patríme k pomerne určitému hviezdnému útvaru nášho Ja a astrálneho tela, každý do veľmi určitého hviezdneho útvaru. Inštinktívne sa hovorí o hviezde človeka.

Ak vezmete do úvahy fyzickú projekciu hviezdneho útvaru, ktorý je guľovitý po svojom obvode, môžete ho rozdeliť najrôznejším spôsobom. Oblasti sa prekrývajú, ale každá osoba patrí do inej oblasti. Mentálne povedané, môžeme povedať, že každý človek patrí do inej série archanjelov a anjelov.

A tak ako sa tu na Zemi ľudia stretávajú pôsobením svojich duší, tak medzi smrťou a novým narodením, kde každý patrí do jednej špeciálnej hviezdnej formácie, špeciálnej línie anjelov a archanjelov, sme spolu s nimi a s ostatnými dušami. Je to len tak, ale tiež len zdanlivo (ale teraz sa k tomuto tajomstvu nemôžem dostať), že každý na Zemi má svoje vlastné fyzické telo. Hovorím "zdanlivo" a budete prekvapení. Rovnako ako je jasne stanovené, že každý má svoju vlastnú hviezdnu formáciu, tak sa tiež zistilo, že tieto vlastnosti sa prekrývajú. Predstavte si určitú skupinu anjelov a archanjelov. V živote medzi smrťou a novým narodením patria tisíce archanjelov a anjelov jednej duši. Ak vezmete iba jeden z týchto tisícov, potom ten môže byť nejakým spôsobom vymenený, ale potom je to riša ďalšej duše. (Moderátor kreslí.)

Na tejto kresbe dve duše spadajú do rovnakej oblasti, okrem jednej hviezdy, ktorú majú z inej oblasti, ale úplne rovnakú ako ich oblasť dvoch duší nemá. Medzi smrťou a novým narodením sú ľudia individualizovaní skutočnosťou, že každý má svoju vlastnú špeciálnu hviezdnu oblasť. Z toho môžeme vidieť, čo oddelenie jednej duše od druhej spočíva medzi smrťou a novým narodením. Tu vo fyzickom svete existuje oddelenie, ako ho poznáme, od fyzického tela, kde človek má ako schránku svoje fyzické telo, z ktorého pozoruje svet a ku ktorému musí byť všetko prístupné.

Všetko, čo súvisí so vzťahom medzi astrálnym telom človeka a jeho Ja, ktoré prichádza do duše človeka medzi smrťou a novým narodením, je spojené podobným spôsobom s konkrétnou hviezdnu oblasťou, rovnako ako duše a Ja sú spojené s fyzickým telom. Takže otázka, čo predstavuje toto oddelenie, je zodpovedaná, ako som práve naznačil.

Z týchto dnešných úvah ste pochopili, ako môžeme pôsobiť na rast našej duše kultivovaním určitých pocitov a pocitov, aby sme mohli vybudovať most medzi takzvanými mŕtvymi a živými. Aj to, čo som povedal na konci, je schopné prebudiť v nás myšlienky, môžem povedať myšlienky pocitov, alebo myšlienkové pocity, ktoré sa opäť môžu podieľať na vytvorení tohto mosta komunikácie. Deje sa to preto, že sa vždy snažíme vyvinúť určitý pocit k určitej zosnulej osobe, ktorý vyvoláva otázku v duši: Ako by zosnulý teraz s vami prežíval to, čo zažívate v tejto chvíli?

Ak vytvoríme predstavu, akoby zosnulý prežíval túto skúsenosť vedľa nás, v istom zmysle týmto kontaktom zosnulého so živým napodobňujeme kontakt zosnulého so zosnulým, keď sa vzťahujú na vzťah svojej duše alebo k sebe navzájom, čo im dávajú rôzne hviezdne oblasti. V skutočnosti napodobňujeme to, čo funguje od jednej duše k druhej tým, že ich priradíme do hviezdnych oblastí. Ak sa trochu viac sústredíme na prítomnosť zosnulého v bezprostrednom záujme, ak týmto spôsobom cítíme zosnulého priamo v jeho živosti vedľa nás, potom z toho, čo som dnes vysvetlil, bude rásť čoraz silnejšie vedomie, že zosnulý skutočne prichádza k nám. Duša si toho bude akútne vedomá. V tejto súvislosti musíme mať tiež dôveru v celý život, že sa to stane. Ak človek nemá dôveru v život, ale netrpezlivosť, potom platí iná pravda: Čo prináša dôvera, netrpezlivosť odháňa. Čo by sa stalo

Dôverou, ktorú poznal, ju netrpezlivosť zatemňuje. Nie je nič horšie, ako vytvoriť hmlu vo vašej duši svojou netrpezlivosťou.

Vždy by som chcel, aby sme si z takýchto úvah, ktoré boli práve predložené, vzali nielen nejaké poznatky, ale aby sa toto poznanie, toto poznanie premenilo na pocit, na pocit. Práve v takýchto emóciách zrodených z myšlienok duchovnej vedy chceme byť spolu, aj keď sme nejaký čas fyzicky oddelení. Dobrovoľným tým, že nechajú svoje pocity zažiť do jedného bodu, vzniká niečo nad emancipovaným človekom. Emancipovaný racionálny človek má individuálnu dušu. Stretávaním sa v dobrovoľných odboroch sú však ľudia zoskupení okolo centra. Pocity, ktorý prúdi do jedného centra, tak dáva bytostiam príležitosť konať ako druh skupinovej duše.

Všetky predchádzajúce skupinové duše boli bytosti, ktoré urobili človeka neslobodným. Nové bytosti sú však kompatibilné s úplnou slobodou a individualitou ľudí. Môžeme dokonca povedať, že v určitom vzťahu si zachovávajú svoje bytie vplyvom ľudskej jednoty. Bude na samotných ľudských dušiach, aby dali takýmto vyšším bytostiam čo najviac príležitostí zostúpiť k ľuďom, alebo či tak neurobia. Čím viac ľudí sa triešti, tým menej budú vznešené bytosti schopné zostúpiť do riše ľudí. Čím viac spojení sa vytvorí a čím viac sa zdokonalia pocity spoločenstva, tým viac povýšených bytostí zostúpi k človeku a tým rýchlejšie bude pozemská planéta oduchovnelá.

Siedma prednáška, Berlín, 26. marca 1918

Teraz musíme objasniť podmienky nášho fyzického sveta v jeho vzťahoch k duchovnému svetu, cez ktorý človek prechádza medzi smrťou a novým narodením. Pre toho, kto sa zaoberá duchovne vedeckými pravdami, je samozrejmé, že všetko, čo sa deje vo fyzickom svete, je vyjadrením duchovných účinkov, reality a bytostí. Základy všetkých našich fyzických udalostí preto treba hľadať v duchovnom svete (Devachan). Teraz sa môžeme opýtať: Existuje aj nejaký vplyv nášho fyzického sveta na duchovný? Áno, a tieto vzťahy môžeme najlepšie pochopiť pozorovaním ľudského života. Tu vo fyzickom svete sú vlákna medzi dušou utkané z rozmanitých životných vzťahov a vytvárajú sa putá priateľstva a lásky. Všetko, čo je takto spojené od človeka k človeku, je významné a podstatné nielen pre tento fyzický svet, ale je to dôležité aj pre duchovný svet. A môžeme povedať, že čím duchovnejšie sú tieto vzťahy vo fyzickom svete, tým dôležitejšie sú aj pre duchovný svet.

Keď človek zomrie, potom z týchto vzťahov lásky a priateľstva odpadne všetko, čo je na ňom fyzické, a zostane len duchovne duchovné. Napríklad vzťah medzi matkou a dieťaťom je najprv tkaný z prírodného základu, ktorý sa postupne spiritualizuje. Postupom času je tento pôvodný prírodný základ to, čo bolo v skutočnosti len príležitosťou na vytvorenie puta medzi dvoma dušami. Tento prirodzený základ odpadne, keď človek zomrie, ale to, čo rany ako puto medzi dušou a dušou zostáva. A keď máte pred dušou celú ľudskú rasu Zeme, všetky realizované putá priateľstva a lásky, musíte si tieto spojenia predstaviť ako veľkú sieť, ako mocnú látku - a táto látka je prítomná aj v duchovnom svete. Jasnovidec, ktorý sa pozerá na zem z duchovného hľadiska, vidí túto sieť duchovných spojení, ktoré človek nájde, keď po smrti vstúpi do duchovného sveta (Devachan). Človek je umiestnený vo všetkých duchovných spojeniach, ktoré sám utkal.

Z toho vyplýva aj odpoveď na otázku: Stretne sa opäť so svojimi milovanými v duchovnom svete?

Áno, stretne sa s nimi znova a oni budú oslobodení od všetkých prekážok priestoru a času, ktoré sú zahalené tu na Zemi cez všetky vzťahy. V duchovnom svete sú duše pred sebou, pretože vzťah duša-duša je oveľa intímnejší a oveľa vrúcejší ako vo fyzickom svete. Nikdy nemôže byť pochyb o tom, či jeden spozná toho druhého, keď vstúpi do devachanu a druhý oveľa neskôr po dlhom intervale. Nie je ťažké tam opäť spoznať svojich blízkych, pretože každý tam nesie svoje vnútorné duchovné bytie takmer napísané na svojej duchovnej tvári. Vyslovuje svoje meno oveľa vhodnejším spôsobom, než je tu možné, vyslovujúc ho ako svoj vlastný základný tón, ktorým je aj on sám v duchovnom svete. Takéto nerušené spolužitie milujúcich ľudí je možné len vtedy, keď sú obaja v duchovnom svete. Vo vzťahu k tomu, kto je stále na Zemi, ale pre osobu bez tela neexistuje žiadne nevedomie, ale môže dokonca pozorovať činy ľudí na Zemi.

V Devachane však človek nevidí pozemské fyzické farby a formy, pretože už neexistujú žiadne fyzické orgány. Avšak všetko, čo je vo fyzickom svete, má svoj duchovne vnímateľný obrazný náprotivok v duchovnej ríši. Každá zmena vo fyzickom človeku, každý pohyb ruky vo fyzickom svete má svoj duchovný náprotivok, ktorý možno pozorovať v Devachane, pretože mu predchádza buď vedomá alebo nevedomá vôľa. Byť v duchovnej ríši nie je druh sna alebo spánku, ale je to dokonale vedomý život.

Myslite na to, že človek v duchovnom svete dostáva talenty a impulzy, aby zostal v úzkom spojení s blízkymi a znovu ich našiel v neskoršej inkarnácii na Zemi. Mnohorakým cieľom pozemskej inkarnácie je uzatvárať stále dôvernejšie vzťahy. Spoločný život v Devachane je prinajmenšom taký intímny ako akýkoľvek život tu na Zemi a tiež spolucítenie v Devachane je oveľa energickejšie ako na Zemi. Bolesť tam prežívate ako svoju vlastnú bolesť. Na Zemi je osobné šťastie na úkor iných ľudí viac-menej možné, ale v Devachane je to nemožné. Nešťastie, ktoré by niekto mohol pripraviť na to, aby bol druhý človek šťastný, by sa zase hodilo na neho - na úkor inej osoby by tam nikto nemohol byť skutočne šťastný. Toto je kompenzácia, ktorá pochádza od spoločnosti Devachan. Odtiaľ si so sebou prinesiete podnety bratstva a lásky na Zemi. Čo je samozrejмый zákon v duchovnom svete, má byť dosiahnuté na zemi ako úloha. O spojení medzi duchovným svetom a zemou by sa dalo povedať ešte veľa. Môžete o tom premýšľať a odpovedať si na veľa otázok o tom, ako sa znovu stretnúť a byť spolu s blízkymi.

Úryvok zo šiestej prednášky Fyzický svet ako vyjadrenie duchovných účinkov a bytostí, Budapešť, 8. júna 1919; zo série prednášok Teozofia a okultizmus rozenkruciánu, GA 109, skrátené, upravené

Nielenže teraz vidíme, aký máme vzťah k ľuďom v takých a takých časoch (vedeli sme to predtým), ale ľudia sa pre nás stávajú aj výrazom, aby sme kompenzovali minulé skúsenosti. V ľuďoch, ktorí prichádzajú pred nami, sa učíme, aké nové skúsenosti na fyzickej úrovni by mohli byť vyvážené skúsenosťami z minulosti. Keď sa tu objavia duše ľudí pred nami, takmer sa pozeráme na skúsenosti, ktoré musia byť vyvolané našimi budúcimi vzťahmi s ľuďmi, s ktorými sme mali vzťahy v minulosti.

Predpokladajme, že sme niekomu klamali. Teraz sme v duchovnom svete mučení pravdou, ktorá je opakom tejto lži. Sme tak znepokojení, že náš vzťah s touto osobou sa zmení v naznačenom čase, kedykoľvek ho uvidíme, a našimi duchovnými očami ho uvidíme neskôr. Táto osoba sa potom stáva príčinou pravdy, ktorá v nás vzniká, ktorá je opakom lži - a to nás znepokojuje.

Z hĺbky našej duše vzniká tendencia: Musíte sa s touto osobou znova stretnúť na Zemi, pretože tu v duchovnom svete nie je možné napraviť to, čo bolo spôsobené lžou, tu je možné objasniť príčiny lži.

R. Steiner: Vnútorné bytie človeka a život medzi smrťou a novým narodením,

GA153, Viedeň, 9.-14. apríla 1914